

Αρχείο Περιουσιών των Ελλήνων της Ανατολής σε συνεργασία με τα Γενικά Αρχεία του Κράτους

**Ομάδα 1: Φωτογράφιση και ταξινόμηση του Αρχείου
Εγκαταληφθεισών περιουσιών των προσφύγων της
Μικρασιατικής Καταστροφής**

Αθανάσιος Δράκος - Θεόδωρος Γεωργιάδης

Ιστορικό πλαίσιο ανταλλαγής

Σύντομο Χρονολόγιο της Ανταλλαγής

- ▶ 26.8.1922 Παράδοση Σμύρνης. Πλήθη συρρέουν από την ενδοχώρα
- ▶ 12.9.1922 Πυρκαγιά Σμύρνης
- ▶ 25.9.1922 Ανακωχή (συνθήκη) Μουδανιών. Παραχώρηση και Αν. Θράκης
- ▶ 1.10.1922 Προθεσμία εγκατάλειψης Σμύρνης, εκτός από Έλληνες και Αρμένιους άνδρες 18-45 ετών που θεωρούνται αιχμάλωτοι πολέμου
- ▶ 1.11.1922 Κατάργηση Σουλτανάτου. Κυβέρνηση Εθνοσυνέλευσης Άγκυρας
- ▶ 21.11.1922 Έναρξη συνδιάσκεψης Λωζάννης
- ▶ 30.1.1923 Σύμβαση περί ανταλλαγής πληθυσμών

Ιστορικό πλαίσιο ανταλλαγής

Η Σύμβαση Ανταλλαγής Ορθοδόξων - Μουσουλμάνων (in brief)

- ▶ Άρθρο 1: Από 1.3.1923 υποχρεωτική η ανταλλαγή Τούρκων υπηκόων ελληνικού ορθοδόξου θρησκεύματος, εγκαταστημένων σε τουρκικά εδάφη και Ελλήνων υπηκόων μουσουλμανικού θρησκεύματος, εγκαταστημένων σε ελληνικά εδάφη. Απαγόρευση επανεγκατάστασης χωρίς άδειες Κυβερνήσεων.
- ▶ Άρθρο 2: Εξαιρούνται: α) οι Έλληνες κάτοικοι Κωνσταντινουπόλεως εγκαταστημένοι προ της 30.10.1918 στη Νομαρχία Κωνσταντινούπολης, όπως καθορίζεται με ν.1912, β) οι Μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης.
- ▶ Άρθρο 3: Έλληνες και Μουσουλμάνοι που εγκατάλειψαν ήδη τα εδάφη στα οποία γίνεται ανταλλαγή από 18.10.1912 περιλαμβάνονται στους «μετανάστες» άρθρου 1.
- ▶ Άρθρο 4: Οι ικανοί Έλληνες άνδρες που κρατούνται στην Τουρκία θα σταλούν πρώτοι στην Ελλάδα (Οι άνδρες 18-45 ετών που θεωρήθηκαν αιχμάλωτοι πολέμου).
- ▶ Άρθρο 5: Υπό την επιφύλαξη των άρθρων 9 και 10, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας των μεταναστών δεν θα θιγούν, ως συνέπεια της ανταλλαγής

Ιστορικό πλαίσιο ανταλλαγής

- ▶ Άρθρο 6: Κανένα κώλυμα δεν θα παρεμβληθεί στους ανταλλακτέους. Κατάδικοι θα εκτίσουν την ποινή τους στην άλλη χώρα και υπόδικοι θα δικαστούν εκεί.
- ▶ Άρθρο 7: Οι μετανάστες θα αποβάλλουν την ιθαγένεια της χώρας που εγκαταλείπουν και θα αποκτήσουν την ιθαγένεια της χώρας που κατευθύνονται με την άφιξή τους εκεί. Όσοι εγκατάλειψαν ήδη τη μια ή την άλλη χώρα, αποκτούν τη νέα τους υπηκοότητα από την υπογραφή της παρούσας Σύμβασης.
- ▶ Άρθρο 8: Οι μετανάστες θα μπορούν να συναποκομίσουν την κινητή τους περιουσία ελεύθερα. Ομοίως και τα μέλη κάθε κοινότητας, τζαμιού, τεκέ, μεντρεσέ, εκκλησίας, μοναστηριού, σχολείου, νοσοκομείου, εταιρείας μπορούν να συναποκομίσουν την κινητή τους περιουσία. Όσοι δεν μπορέσουν να τη μεταφέρουν, θα τη δηλώσουν στις τοπικές αρχές, που θα την εκτιμήσουν και θα συντάξουν πρωτόκολλο εκτίμησης σε 4 αντίτυπα για την εκκαθάριση άρθρου 9
- ▶ Άρθρο 9: Η ακίνητη αγροτική ή αστική περιουσία, που ανήκει στους μετανάστες ή σε εκκλησιαστικά ή ευαγή ιδρύματα, όπως και η κινητή περιουσία που εγκαταλείπεται από τους μετανάστες ή τις κοινότητες, θα εκκαθαριστεί σύμφωνα προς τις παρακάτω διατάξεις από τις μικτές επιτροπές του άρθρου 11

Ιστορικό πλαίσιο ανταλλαγής

- ▶ Άρθρο 10: Για τους ανταλλάξιμους που ήδη εγκατάλειψαν τις περιουσίες τους από 18.10.1912, που απαλλοτριώθηκαν, κατασχέθηκαν κλπ, η αξία της περιουσίας τους θα καθορισθεί από την Επιτροπή άρθρου 9, που θα καθορίσει το αντιστάθμισμα προς επανόρθωση της ζημίας.
- ▶ Άρθρο 11: Σε ένα μήνα από την έναρξη ισχύος της παρούσας θα συσταθεί Μικτή Επιτροπή (ΜΕ) από 4 μέλη κάθε συμβαλλόμενης χώρας και 3 ουδέτερα μέλη της ΚτΕ που θα έχουν διαδοχικά την προεδρία της Επιτροπής. Θα μπορεί να συνιστά Υποεπιτροπές με σχετική εξουσία.
- ▶ Άρθρο 12: Η Μικτή Επιτροπή θα ασκεί την επιτήρηση της εκκαθάρισης που προβλέπει η σύμβαση. Θα ορίζει τον τρόπο μετανάστευσης και θα επιλύει κάθε θέμα που θα προκύπτει κατά την εφαρμογή της Σύμβασης.
- ▶ Άρθρο 13: Θα μπορεί να κάνει κάθε ενέργεια προς εκτίμηση της κινητής και ακίνητης περιουσίας που εκκαθαρίζεται. Βάση εκτίμησης η σε χρυσό αξία τους.
- ▶ Άρθρο 14: Η Επιτροπή θα παραδώσει στον ενδιαφερόμενο ιδιοκτήτη δήλωση που θα αναγράφει το ποσό που οφείλει σε αυτόν από τη στέρηση της περιουσίας του, η οποία περιουσία θα παραμείνει υπό διαχείριση της Κυβέρνησης στο έδαφος της οποίας αυτή βρίσκεται. Τα οφειλόμενα ποσά με βάση τις εν λόγω δηλώσεις θα αποτελέσουν οφειλή της Κυβέρνησης της χώρας, στην οποία θα ενεργηθεί η εκκαθάριση, έναντι της Κυβέρνησης της χώρας, στην οποία ανήκει ο μετανάστης. Αυτός δικαιούται κατ' αρχήν να λάβει στη χώρα, όπου μεταναστεύει και για τα ποσά που του οφείλονται, περιουσία ίσης αξίας και της ίδιας φύσης με αυτήν που εγκατάλειψε.

Ιστορικό πλαίσιο ανταλλαγής

- ▶ Άρθρο 14 συν: Κατά τη γενική εκκαθάριση, αν η μια χώρα είναι οφειλέτης έναντι της άλλης, το χρεωστικό υπόλοιπο πρέπει να καταβληθεί τοις μετρητοίς ή το πολύ σε 3 χρόνια εντόκως ή το 20% μετρητοίς και το υπόλοιπο με 20ετές ομολογιακό δάνειο. Σε ασυμφωνία, προσδιορίζεται από την ΚτΕ
- ▶ Άρθρο 15: Προς διευκόλυνση της μετανάστευσης τα συμβαλλόμενα μέρη θα προκαταβάλλουν χρηματικά ποσά στην Επιτροπή
- ▶ Άρθρο 16: Τα συμβαλλόμενα μέρη δεν θα ασκήσουν πίεση στους μετανάστες (πχ έκτακτους φόρους). Ούτε κάποια πίεση στους εξαιρέσιμους της ανταλλαγής
- ▶ Άρθρο 17: Οι δαπάνες Επιτροπής και στους δύο συμβαλλόμενους
- ▶ Άρθρο 18: Προσαρμογή εσωτερικής νομοθεσίας συμβαλλομένων.
- ▶ Άρθρο 19: Κύρος της Σύμβασης. Η ισχύς της θα αρχίσει από την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης.
- ▶ Το άρθρο 142 της Συνθήκης Ειρήνης (Λωζάννης) ορίζει ότι η Σύμβαση ανταλλαγής έχει το κύρος της ίδιας της Σύμβασης Ειρήνης, ως να περιλαμβανόταν σε αυτήν.

Αρμόδιες υπηρεσίες εφαρμογής της Σύμβασης Κτηματολογικά δεδομένα εγκαταληφθέντων

- ▶ νδ 25/25.8.1923 «περί κυρώσεως της Συνθήκης Ειρήνης των συμμάχων δυνάμεων και της Τουρκίας» αναθέτει την εφαρμογή στην Ανωτάτη Επιτροπή Εφαρμογής Συνθηκών του Υπουργείου Εξωτερικών
- ▶ νδ της 2/3.5.1924 «περί συστάσεως Γενικής Διευθύνσεως Ανταλλαγής Πληθυσμών» στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας αναθέτει την επιμέλεια της εφαρμογής της Σύμβασης και την υποβοήθηση του έργου της ελληνικής αντιπροσωπείας στη Μικτή Επιτροπή (Μ.Ε.), που εδρεύει τελικά στην Κωνσταντινούπολη. Συνιστάται παράλληλα Γνωμοδοτικό Συμβούλιο.
- ▶ Για την εκτίμηση των εγκαταληφθεισών περιουσιών (στην Τουρκία των χριστιανικών περιουσιών και στην Ελλάδα των μουσουλμανικών) συστάθηκαν από τη Μ.Ε. 7 επιτροπές στην Τουρκία και 5 στην Ελλάδα. Οι επιτροπές αυτές ποτέ δεν εξάντλησαν την εκκαθάριση όλων των φακέλων.

Μετέπειτα τύχη εγκαταληφθεισών περιουσιών

- ▶ Με την απόφαση VIII /7.12.1923 και τη συμπληρωματική της στις 21.6.1924 της ΜΕ με βάση τις οποίες οι εγκαταληφθείσες κινητές και ακίνητες περιουσίες τίθενται όχι «υπό διαχείριση» αλλά στη «διάθεση» των δύο κυβερνήσεων.
- ▶ Σύμβαση Άγκυρας 21.6.1925: α) Αποζημίωση μη ανταλλάξιμων μουσουλμάνων για καταληφθέντα από πρόσφυγες ή ακτήμονες χριστιανούς. β) Στους χριστιανούς «φυγάδες» παραχωρήθηκε το δικαίωμα πώλησης των ακινήτων τους, γ) θέτεται θέμα συμψηφισμού, αλλά ως απόσβεση απαιτήσεων
- ▶ Συμφωνία Αθήνας 1.12.1926: α) Θεωρούνται ανταλλάξιμοι και οι αυτοβούλως αναχωρήσαντες μουσουλμάνοι μετά τις 18.10.1912 που απόκτησαν Τουρκική υπηκοότητα. Εδώ τίθετο θέμα αποζημίωσης 119 μουσουλμάνων τσιφλικάδων, που έπρεπε έτσι να αποζημιωθούν από την Ελλάδα, β) Εξαγορά από τις Κυβερνήσεις Ελλάδας - Τουρκίας των ακινήτων των αναχωρησάντων πριν τις 18.10.1912. Από τις εξαγορές αυτές η Ελλάδα φερόταν οφειλέτης 500.000€.
- ▶ Η Ελλάδα ήθελε να αποφύγει και το κόστος της ΜΕ που μέχρι το 1929 την επιβάρυνε με 940.000\$

Μετέπειτα τύχη εγκαταληφθεισών περιουσιών

- ▶ Συμφωνία Άγκυρας 10.7.1930
- ▶ Ενώ τα συνεργεία εκτίμησης των περιουσιών Ελλήνων δικαιούχων εκτιμούσαν μέχρι εκείνη τη στιγμή, την εγκαταληφθείσα περιουσία σε 18.635.000 Χλ Αγγλίας και των Τούρκων δικαιούχων σε 9.264.000 Χλ Αγγλίας, διαπιστώθηκε ότι η οριστική εκκαθάριση με το ρυθμό που προχωρούσε θα χρειαζόταν δεκαετίες.
- ▶ Η Τουρκία δήλωνε ότι παραιτείτο καταρχήν της αποζημίωσης των 500.000£ της συμφωνίας των Αθηνών, αλλά έθεσε και πάλι θέμα ανταλλαγής των *etablis* της Κωνσταντινούπολης.
- ▶ Αποφασίστηκε η οικονομική συμφωνία να προηγηθεί των άλλων συμφώνων (φιλίας, εμπορική, ναυτική, εγκαταστάσεως κλπ). Ανατέθηκε στα ουδέτερα μέλη η εκκαθάριση της ανταλλάξιμης περιουσίας. Στις 10.7.1930 υπογράφηκε η συμφωνία και στις 12.7.1930 η ΜΕ πρότεινε γενικό συμψηφισμό (εξίσωση οφειλών). Απαγορεύτηκε επίσης στους «απόντες» Κωνσταντινουπολίτες (είχαν φύγει χωρίς διαβατήρια Τουρκικής Δημοκρατίας) να επιστρέψουν και η περιουσία τους περιήλθε στο Τουρκικό κράτος.
- ▶ Με τη συμφωνία αυτή περιερχόταν πλέον στα δύο κράτη και η πλήρης κυριότητα των εγκαταληφθεισών περιουσιών. Τελικά η Τουρκία ενθουλάκωσε και τις 500.000£

Επιτροπή Αντικαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ)

- ▶ 29.9.1923 Υπογραφή στη Γενεύη πρωτόκολλου αποκατάστασης των προσφύγων της Ελλάδας και ίδρυσης της ΕΑΠ με παράρτημα για το Καταστατικό της ΕΑΠ.
- ▶ Η Ελληνική κυβέρνηση παραχώρησε 8,4 εκατ. στρ. και συνήψε 2 δάνεια 12,3 + 3 εκατ.£ για 40 χρόνια προς 7%
- ▶ Η ΕΑΠ ήταν αρμόδια καταρχήν για την αγροτική αποκατάσταση των προσφύγων.
- ▶ Παραχωρήθηκαν από την ΕΑΠ γη και οικήματα σε ομάδες οικογενειών προσφύγων, αροτριώντα ζώα, γεωργικά εργαλεία, σπορά. Οι πρόσφυγες χρεώνονταν για ότι τους δινόταν και έπρεπε να εξοφληθεί. Συμμετοχή και κρατικού προϋπολογισμού.
- ▶ Η ΕΑΠ και στην αποκατάσταση αστών προσφύγων με τη δημιουργία οικισμών (Κοκκινιά, Ν. Ιωνία, Καισαριανή, Βύρωνας, Ξηρόκαμπος Βόλου, Κομοτινή, Ξάνθη...)
- ▶ 31.12.1930. Οριστική εκκαθάριση της ΕΑΠ. Το ελληνικό δημόσιο διάδοχος υποχρεώσεων. Η ΑΤΕ θα αναλάβανε την είσπραξη των χρεών αγροτών προσφύγων και η ΕΤΕ των αστών προσφύγων

Γενική Διεύθυνση Ανταλλαγής νδ της 2/3.5.1924

- ▶ Αρμοδιότητες: υπόδειξη μετοικήσεων, συγκέντρωση στοιχείων περιουσιών ομογενών προσφύγων για προσδιορισμό απαιτήσεων τους έναντι της ΜΕ, διαχείριση μουσουλμανικών κτημάτων, αποζημιώσεις και προς μουσουλμάνους κλπ
- ▶ Εξωτερική υπηρεσία: Σε κάθε οικονομική εφορία νέων χωρών γραφείο διαχείρισης μουσουλμανικών κτημάτων. Ειδικά στη Θεσσαλονίκη Κεντρικό Γραφείο Ανταλλαγής
- ▶ ν. 3166/2/6.8.1923 περί συνοπτικών μέτρων στεγάσεως των προσφύγων σε αστικά κτήματα ανταλλάξιμων μουσουλμάνων
- ▶ Γνωμοδοτικό Συμβούλιο και Γνωμοδοτική Επιτροπή Ανταλλαγής για κάθε θέμα που δεν καλυπτόταν νομοθετικά ή για ερμηνεία νόμων (πχ ανώμαλες δικαιοπραξίες)
- ▶ Για την εκτίμηση της εγκαταληφθείσας περιουσίας, είναι δεδομένο ότι κτηματολογικά δεδομένα των 1070 ελληνικών κοινοτήτων της Τουρκίας από τους 588 «Κώδικες» των Κοινοτήτων υπήρχαν μόνον για 7 κοινότητες
- ▶ Μετά την απόφαση VIII /7.12.1923 και τη συμπληρωματική της στις 21.6.1924 της ΜΕ, το κράτος αισθάνθηκε την ανάγκη να χορηγήσει χρηματικές προκαταβολές μετά από προσωρινή διοικητική εξακρίβωση και εκτίμηση της εγκαταληφθείσας περιουσίας κάθε πρόσφυγα

Επιτροπές & Γραφεία Ανταλλαγής

- ▶ Με το νδ 4/9.7.1924 ιδρύθηκαν οι Επιτροπές και τα Γραφεία Ανταλλαγής Πληθυσμών για τη σύνταξη και παραλαβή δηλώσεων των εγκαταληφθεισών περιουσιών των ανταλλάξιμων ομογενών. Παραλάμβαναν και αποδεικτικά στοιχεία σε αντίγραφο. Όπου δεν υπήρχαν γραφεία, αρμόδιοι οι νομάρχες και για το εξωτερικό οι Πρόξενοι. Για τα ανήλικα ορφανά διορίζονταν ειδικοί επίτροποι ανά εκκλησιαστική επαρχία (πενταμελής επιτροπή). Οι επίτροποι αυτοί εξέλεξαν και 3μελείς επιτροπές για τις περιουσίες εκκλησιών κ.α. ευαγών ιδρυμάτων.
- ▶ Υποβλήθηκαν συνολικά 353.381 δηλώσεις.
- ▶ Ανατρεπτική προθεσμία υποβολής για τους εντός Ελλάδας 31.10.1925 και εξωτερικού 31.12.1925. Αφέθηκαν εκτός δικαιούχοι που η ανταλλαξιμότητά τους κρίθηκε εκ των υστέρων (νομού Κωνσταντινούπολης), όσοι ήρθαν μετά την προθεσμία (δικαιούχοι Ρωσίας, αιχμάλωτοι πολέμου, φυλακισμένοι, ασθενείς κοκ)
- ▶ Αντί οι δηλώσεις να σταλούν στη ΜΕ αποφασίστηκε η προσωρινή διοικητική εξακρίβωση και εκτίμηση των αξιώσεων για την «προσωρινή» αποζημίωση των δικαιούχων προσφύγων (πρωτοβουλία υποδιοικητή ΕΤΕ Εμμ. Τσουδερού)

Ψήφισμα 7/15.4.1925 της Δ' Εθνοσυνέλευσης

- ▶ Αποφασίστηκε η προκαταβολή στους ανταλλάξιμους ομογενείς που έφυγαν από την Τουρκία μετά τις 18.10.1912, ως προκαταβολή και «μέχρις αποπληρωμής της παρ' αυτών εγκαταληφθείσης εν Τουρκία περιουσίας» με βάση την εκτίμηση επιτροπών που θα συγκροτούνταν για το λόγο αυτό. Η εκτίμηση έγινε σε χρυσές λίρες Τουρκίας (1 ΧΛΤ = 0,92 περίπου χρυσής λίρας Αγγλίας).
- ▶ Ως προκαταβολή αποφασίστηκε να δοθεί:
- ▶ για περιουσίες μέχρι 400ΧΛΤ το 25%
- ▶ για περιουσίες μέχρι 1000 ΧΛΤ το 20% για το > 400 ΧΛΤ τμήμα τους
- ▶ για περιουσίες μέχρι 2000 ΧΛΤ το 15% για το > 1000 ΧΛΤ τμήμα τους
- ▶ για περιουσίες μέχρι 5000 ΧΛΤ το 10% για το > 2000 ΧΛΤ τμήμα τους
- ▶ για περιουσίες > 5000 ΧΛΤ το 5% για το > 5000 ΧΛΤ τμήμα τους, με max 2000 ΧΛΤ.
- ▶ Την προκαταβολή δικαιούνταν όσοι δεν έτυχαν άλλης αγροτικής ή αστικής αποκατάστασης
- ▶ Από το ποσό αυτό παρακρατείτο από την εντολοδόχο ΕΤΕ το 25% και ειδική εισφορά 1% !!

Πρωτοβάθμιες Εκτιμητικές Επιτροπές α) Κοινοτικές

- ▶ Με το ίδιο Ψήφισμα 7/15.4.1925 συγκροτήθηκαν 1114 κοινοτικές επιτροπές για κάθε μια από τις 934 ρωμαίικες κοινοτήτες, ανά οικισμό ή ενορία προκειμένου για τις μεγάλες πόλεις κάθε εκκλησιαστικής περιφέρειας στην Τουρκία. Τα μέλη τους (3 ή 5) επιλέχθηκαν από τις 5μελείς επιτροπές κάθε εκκλησιαστικής επαρχίας ή από προσφυγικές οργανώσεις, από «ευϋπόληπτα» μέλη της επαρχίας αυτής και διορίστηκαν με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας. Ως έδρα τους προκρινόταν ο βασικός οικισμός άφιξης στην Ελλάδα των αντίστοιχων προσφύγων.
- ▶ Στις επιτροπές αυτές ανατέθηκε ο έλεγχος της δήλωσης που υποβλήθηκε από κάθε ανταλλάξιμο, τόσο ως προς τα στοιχεία της, όσο και ως προς την εκτίμηση της αξίας τους με βάση την προσωπική τους γνώμη, τις πληροφορίες τους και τυχόν αποδεικτικά στοιχεία των δικαιούχων.
- ▶ Στοιχεία δηλώσεων: α) Ακίνητα αστικά ή αγροτικά (οικίες, αποθήκες, καταστήματα, οικόπεδα, κήποι, αγροί, δάση, μεταλλεία, ιχθυοτροφεία κλπ)
- ▶ β) Κινητά που δεν μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα ή δεν πουλήθηκαν στην Τουρκία (έπιπλα, σκεύη, κοσμήματα, εμπορεύματα, σπόροι, καρποί, εργαλεία, άμαξες, ζώα)
- ▶ γ) Εσπαρμένοι αγροί & ηρτημένοι καρποί και απωλεσθέντα εισοδήματα, λόγω αποξένωσης της περιουσίας (τεκμαρτά 5% αξίας ακίνητης περιουσίας)
- ▶ δ) ενοχικές απαιτήσεις κατά τρίτων μείον ενοχικές υποχρεώσεις

ο μεγάλος όγκος
του υλικού

Επαρχιακά Μικτά Συμβούλια

- ▶ Επειδή οι κοινοτικές επιτροπές τελείωσαν τις υποθέσεις που τους ανατέθηκαν από το Υπουργείο Γεωργίας, αλλά διαπιστώθηκε ότι στις Δ/νσεις Ανταλλαγής, Νομαρχίες, Προξενία κλπ. παράμεναν δεκάδες χιλιάδες ανεκδίκαστες υποθέσεις εμπρόθεσμων δηλώσεων, αλλά και ασαφείς και ανώμαλες ιδιοκτησιακές περιπτώσεις, με το νδ 29.7/5.8.1926 το έργο τους συνέχισαν τα 41 επαρχιακά μικτά συμβούλια. Εκδίκαζαν κατά εκκλησιαστικές περιφέρειες.

Πρωτοβάθμιες Εκτιμητικές Επιτροπές των ν.3392/1927 και ν. 4086/1929

- ▶ Επειδή και τα Επαρχιακά Μικτά Συμβούλια δεν πρόλαβαν να τελειώσουν την εκτίμηση των υποθέσεων που τους ανατέθηκαν, το έργο τους συνέχισαν οι 10 πρωτοβάθμιες επιτροπές του ν. 3392/1927, που και αυτές είχαν συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα και ασχολήθηκαν είτε για ομάδες εκκλησιαστικών περιφερειών ή για το σύνολο των δηλώσεων.
- ▶ Επειδή και πάλι έμειναν 10000 ανεκδίκαστες υποθέσεις το έργο των προηγούμενων επιτροπών συνέχισαν οι 15 πρωτοβάθμιες επιτροπές του ν. 4086/1929 είτε για ομάδες εκκλησιαστικών περιφερειών ή για το σύνολο των δηλώσεων (11 Αθήνα, Θεσ/νίκη, Καβάλα, Κοζάνη Δράμα)

Δευτεροβάθμιες Επαρχιακές Επιτροπές

- ▶ Επειδή υπήρχαν εξ αρχής πολλές αντιρρήσεις αλλά και καταγγελίες για τις αποφάσεις των πρωτοβάθμιων επιτροπών το Ψήφισμα της 7/15.4.1925 πρόβλεψε τη σύσταση 52 δευτεροβάθμιων Επαρχιακών Επιτροπών (31 Αθήνα, 21 λοιπές επαρχίες Ελλάδας).
- ▶ Σε αυτές προΐστατο πλέον δικαστής ή δικηγόρος και ήταν 3μελείς. Λειτουργήσαν 1 έτος. Εκδίκαζαν επίσης είτε κατά εκκλησιαστικές περιφέρειες προέλευσης, είτε για το σύνολο των προσφύγων

Δευτεροβάθμιες Επιτροπές ν. 3381/1927 (Εφετεία Ανταλλαγής)

Ήταν 15 (9 Αθήνα, 4 Θεσ/νίκη, Καβάλα, Κομοτινή, Κοζάνη, Δράμα, Σέρρες, Πρέβεζα, Μυτιλήνη, Ηράκλειο). Συνέχισαν ακριβώς το έργο των προηγούμενων επιτροπών

Νέα Μικτά Επαρχιακά Συμβούλια

- ▶ Με το νδ 19.3.1927 αντικαταστάθηκαν τα από 9.7.1924 Μικτά Επαρχιακά Συμβούλια με νέα που αποτελούσαν ΝΠΔΔ. Συστάθηκαν 43 για 1 ή πλέον εκκλησιαστικές περιφέρειες. Ήσαν 5μελή.
- ▶ Κύριο έργο τους η απογραφή των περιουσιών των Κοινοτήτων και των καθιδρυμάτων, η υποβολή δηλώσεων και η εκτίμησή τους. Διορισμός επιτρόπων ανήλικων, απροστάτευτων ορφανών

Επιτροπή Ιθαγένειας & Ανταλλαξιμότητας

Συστάθηκε με το 7/15.4.1925 Ψήφισμα ειδικά για το ποιοι Κωνσταντινουπολίτες ενέπιπταν στην κατηγορία των ανταλλαξίμων, οπότε και αποκτούσαν ελληνική ιθαγένεια

Επιτροπές κληρονομικών δικαιωμάτων

- ▶ Χιλιάδες δηλώσεις αφορούσαν κληρονομικά μερίδια από άτομα που απεβίωσαν καθ' οδόν ή μετά τον ερχομό τους στην Ελλάδα. Οι κληρονόμοι τους ποτέ δεν είχαν συμμετοχή στις περιουσίες τους ως Οθωμανοί υπήκοοι.
- ▶ Ειδικές επιτροπές του ν. 3947/1929 εκδίκαζαν είτε κατά το Ιερονομικό Οθωμανικό Δίκαιο (Φεραΐζ), για όσους απεβίωσαν μέχρι 30.1.1923, είτε κατά το Ελληνικό Κληρονομικό Δίκαιο, για όσους απεβίωσαν εκ των υστέρων.

Ειδική Επιτροπή Μεταλλείων

Συστάθηκε με το ν. 4719/1930, για την εξειδικευμένη εκτίμηση των δικαιωμάτων μεταλλιοκτησίας Ελλήνων αρχιμεταλλουργών

Επιτροπή Αποζημιώσεως δημ. υπαλλήλων

Συστάθηκε με το ν. 4097/1929, για την αποζημίωση ανταλλαξίμων δημοσίων υπαλλήλων του Οθωμανικού κράτους, λόγω παρακρατήσης ασφαλιστικών εισφορών, που τους έγιναν για συνταξιοδότησή τους

Επιτροπές Βάσει Τουρκικού Κτηματολογίου

- ▶ Μη αποζημιωθέντες ως τότε δικαιούχοι, αστοί ή αγρότες πρόσφυγες, που οι δηλώσεις τους είχαν εν όλω ή εν μέρει απορριφθεί κατάφεραν να συγκεντρώσουν στοιχεία από το Τουρκικό Κτηματολόγιο και άλλα συναφή δικαιολογητικά.
- ▶ Ειδικές Επιτροπές του ν. 6355/1934 αξιολόγησαν και εκτίμησαν τα εν λόγω στοιχεία

Επιτροπές χορήγησης δανείων

Συστάθηκαν με το νδ 848/1941, για την χορήγηση δανείων σε αστούς πρόσφυγες Α. Μακεδονίας & Δ Θράκης

Επιτροπές (συνεργεία) ελέγχων - Αναθεωρητικές Επιτροπές - Επιτροπές Εκκαθαρίσεως

- Ελέγχου του εμπρόθεσμου των δηλώσεων, υπερβολικών εκτιμήσεων, επιβολής περικοπών
- Αναθεωρητικές πρωτοβάθμιες, δευτεροβάθμιες
- Εκκαθαρίσεως αποζημιώσεων ανταλλαξίμων ν. 2068/1939

Μητρώα

- ▶ Το νδ 27.2.1926 πρόβλεψε ότι μετά το πέρας της εκτίμησης, η Γεν. Δ/νση Ανταλλαγής θα δημιουργήσει Γενικό Μητρώο, απόλυτα λεξικογραφημένο, στο οποίο θα αναγράφεται εκκαθαρισμένο το επιδικασθέν ποσό κάθε πρόσφυγα και το ποσοστό της προκαταβολής που του αντιστοιχεί.
- ▶ Το Γενικό Μητρώο (Αστών Προσφύγων) καταρτίστηκε κατά Εκκλησιαστική Επαρχία - Κοινότητα
- ▶ Δικαίωμα συμπερίληψης είχαν όσοι υπόβαλαν εμπρόθεσμες δηλώσεις και δεν έτυχαν αγροτικής αποκατάστασης
- ▶ Για την είσπραξη της προκαταβολής χρειαζόταν και πιστοποιητικό ταυτότητας & αστότητας από το οικείο Μικτό Συμβούλιο
- ▶ Παράλληλα καταρτίστηκε Μητρώο Αγροτών Προσφύγων που περιλάμβανε 167.424 δικαιούχους
- ▶ Ένα άλλο διακριτό Μητρώο ήταν αυτό που καταρτίστηκε από την ΕΑΠ για την είσπραξη των απαιτήσεων της

Συμβάσεις Κράτους - ΕΤΕ

- ▶ Υπογράφηκαν 3 συμβάσεις από 5.5.1925 και με πολλές τροποποιήσεις.
- ▶ Το Ελληνικό Δημόσιο εκχώρησε στην ΕΤΕ τη μουσουλμανική περιουσία που δεν είχε δοθεί στην ΕΑΠ, ώστε από την εκποίησης της να πληρωθούν οι αστοί ανταλλάξιμοι, που καταχωρίστηκαν στο Μητρώο Αστών Προσφύγων.
- ▶ Έτσι η ΕΤΕ απέκτησε δικαιώματα δικαστικής ή διοικητικής κατάληψης των κτημάτων και αποβολής των κατεχόντων, άσκησης αγωγών, εκποίησης και είσπραξης του τιμήματος
- ▶ Η ΕΤΕ σύστησε Κεντρική Επιτροπεία με τοπικές υπηρεσίες για την πώληση, μίσθωση, δημοπράτηση κλπ. των περιουσιών αυτών.
- ▶ Το Δημόσιο έδωσε τη δυνατότητα στην ΕΤΕ να συνάψει ομολογιακά δάνεια συνολικά άνω των 7 δισ. δραχμών για την εξόφληση των δικαιούχων
- ▶ Ένα μέρος των δικαιούχων ανταλλαξίμων έλαβε ομολογίες αντί μετρητών (ν. 3372/1927)

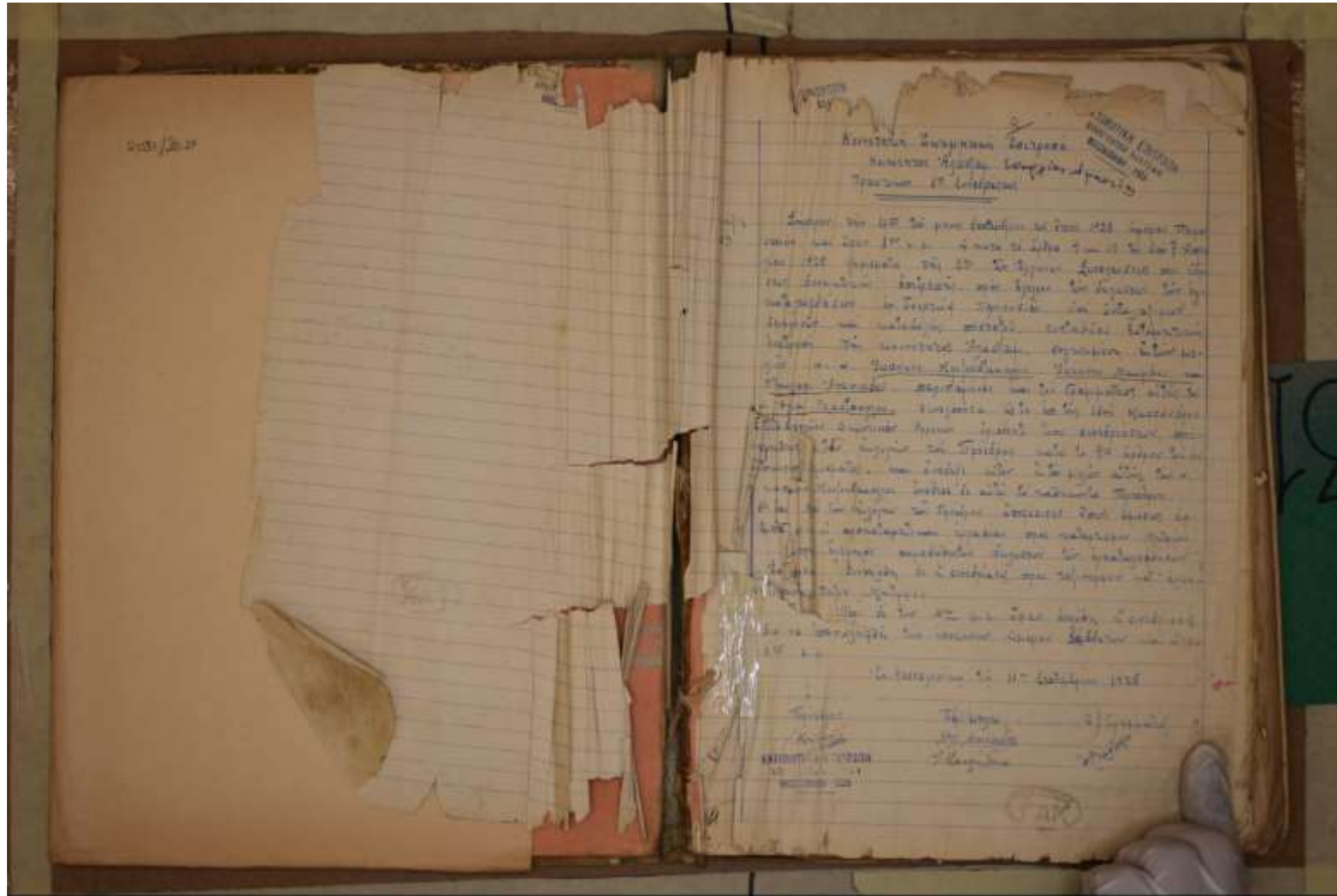
Έργο της ομάδας ψηφιοποίησης (φωτογράφισης) του φυσικού αρχείου των ΓΑΚ

- ▶ Το έργο της Ομάδας αρχικής ψηφιοποίησης συνίσταται στη φωτογράφιση 3998 τόμων που προκρίθηκαν από ένα ακόμα ευρύτερο σύνολο λιγότερο σημαντικού υλικού
- ▶ Αφορά πρακτικά, ευρετήρια και πρωτόκολλα όλων των Επιτροπών, που συγκροτήθηκαν για τον έλεγχο και εκτίμηση των εγκαταληφθεισών περιουσιών και που περιγράφηκαν προηγουμένα.
- ▶ Όλο το υλικό αυτό συγκεντρώθηκε καταρχήν στην κεντρική υπηρεσία της Γενικής Διεύθυνσης Ανταλλαγής του Υπουργείου Γεωργίας.
- ▶ Παραδόθηκε κατόπιν στη Γενική Διεύθυνση Δημοσίου Λογιστικού (Γενικό Λογιστήριο του Κράτους) του Υπουργείου Οικονομικών και από εκεί στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (κεντρικό κατάστημα περιοχής Ψυχικού), όπου και σήμερα τηρείται.
- ▶ Απώλειες υλικού του αρχείου που συγκεντρώθηκε αρχικά στο Υπουργείο Γεωργίας θεωρούνται δεδομένες και θα πρέπει να προσδιοριστούν

Έργο της ομάδας ψηφιοποίησης (φωτογράφισης) του φυσικού αρχείου των ΓΑΚ

- ▶ Οι τόμοι κατά πλειοψηφία βρίσκονται σε κακή έως πολύ κακή κατάσταση, επειδή χρησιμοποιούνταν και μετά τη σύνταξή τους για την ανεύρεση δεδομένων ή και υποβολή προσφυγών ή καταγγελιών από τους δικαιούχους ανταλλάξιμους πρόσφυγες.
- ▶ Ένα πολύ μικρό μέρος (30 περίπου τόμοι) δεν μπορούσε να ψηφιοποιηθεί (απολύτως τσαλακωμένες σελίδες, τόμοι φαγωμένοι από τρωκτικά κλπ) Οι τόμοι αυτοί έχουν δοθεί στην Υπηρεσία Συντήρησης των ΓΑΚ και θα ψηφιοποιηθούν μετά την αποκατάστασή τους.
- ▶ Ολοκληρώθηκε ήδη η ψηφιοποίηση 2850 τόμων στις 41 από τις 44 εκκλησιαστικές περιφέρειες της Μικράς Ασίας, Πόντου και Θράκης.
- ▶ Το υλικό που φωτογραφήθηκε μέχρι τώρα είναι μεγέθους 1 TB και αναπτύσσεται σε 170000 περίπου φωτογραφικές λήψεις.

Έργο της ομάδας ψηφιοποίησης (φωτογράφισης) του φυσικού αρχείου των ΓΑΚ Παράδειγμα «κακής» σελίδας πρακτικών

Έργο της ομάδας ψηφιοποίησης (φωτογράφισης) του φυσικού αρχείου των ΓΑΚ

- ▶ Έχει προγραμματιστεί η ψηφιοποίηση των τόμων των υπόλοιπων εκκλησιαστικών περιφερειών και του υλικού που δεν εντάσσεται σε περιφέρειες (αρχεία δευτεροβάθμιων επιτροπών, ειδικών επιτροπών και συγκεντρωτικών μητρώων).
- ▶ Τελευταία θα υλοποιηθεί η τεχνικά δυσχερέστερη ψηφιοποίηση και των Μητρώων Αγροτών Προσφύγων (385 τόμοι), καθώς και το δευτερεύον αρχείο λοιπών οντοτήτων, όπως πρωτόκολλα τοπικών επιτροπών, παραλαβής Υπουργείου Οικονομικών κλπ. (100 περίπου τόμοι).
- ▶ Η διαδικασία της ψηφιοποίησης γίνεται με ιδιοκατασκευή βάσης τοποθέτησης απλής φωτογραφικής μηχανής και φωτισμού
- ▶ Η διαδικασία ψηφιοποίησης είναι χειροκίνητη (πχ χωρίς μηχανισμούς αλλαγής σελίδων, αυτόματης εμφάνισης λήψης κλπ). Οι απλές συσκευές scanning κρίθηκαν ακατάλληλες για βιβλία και το κόστος των ειδικών συσκευών scanning σχήματος V, διπλής φωτογραφικής μηχανής ασύμφορο.
- ▶ Τα πρωτογενή αρχεία είναι σε format .jpg. Κάθε φωτογραφία είναι μεγέθους 5-6KB

Έργο της ομάδας ψηφιοποίησης (φωτογράφισης) του φυσικού αρχείου των ΓΑΚ

- ▶ Η δεύτερη φάση επεξεργασίας περιλαμβάνει
- ▶ την ομαδοποίηση των φωτογραφιών σε διακριτό subfolder κατά τόμο.
- ▶ το rotation ώστε να έρθουν σε αναγνώσιμη φορά
- ▶ την ονοματοδοσία κάθε subfolder με συγκεκριμένη μεθοδολογία και functions του MS Excel, που παρέλκει να αναλύσουμε
- ▶ την ένταξη των subfolders σε folder που είναι είτε εκκλησιαστική περιφέρεια, είτε ομάδα συγκεντρωτικών επιτροπών, λοιπών αρχείων και των γενικών μητρώων
- ▶ τη δημιουργία ευρετηρίου κατά folder και συγκεντρωτικού σειριακού ευρετηρίου, που περιέχει τα ονόματα των τυχόν πολλών οικισμών μιας Επιτροπής ή των εναλλακτικών ονομασιών κάποιου οικισμού. Υπάρχουν ενδείξεις για το αν πρόκειται για Ευρετήριο, Πρωτόκολλο κλπ.
- ▶ Στο Ευρετήριο κάθε εκκλησιαστικής περιφέρειας που αφορούν επιτροπές που συνεκτιμούν περισσότερες περιφέρειες, υπάρχει η πληροφορία του folder που θα βρει κανείς τον τόμο (subfolder)

Έργο της ομάδας ψηφιοποίησης (φωτογράφισης) του φυσικού αρχείου των ΓΑΚ Παράδειγμα του συγκεντρωτικού ευρετηρίου

ονομασία αρχείου	τόμος	εκτιμητική επιτροπή ή άλλη ομαδοποίηση	έδρα	άλλες κοινότητες / εναλλακτικές ονομασίες			
0001, Rodopoleos, Zournatsanton, (Verroia)	0001	Ζουρνατσάντων	Βέρροια				
0002, Rodopoleos, Zournatsanton, (Verroia), &E	0002	Ζουρνατσάντων	Βέρροια				
0003, Rodopoleos, Pinatanton, (Thessaloniki), E	0003	Πινατάντων	Θεσσαλονίκη	Τσακαλάντων			
0004, Rodopoleos, Kozlaranton, (Alexand'ropoli Aetochori)	0004	Κοζλαράντων	Αλεξανδ'πολη Αετοχώρι	Πιστοφάντων	Τερζάντων		
0006, Rodopoleos, Giannakanton, (Karatzilar)	0006	Γιαννακάντων	Καρατζιλάρ	Γιαννάντων	Ποντίλα		
0007, Rodopoleos, Giannakanton, (Karatzilar), E	0007	Γιαννακάντων	Καρατζιλάρ	Γιαννάντων	Ποντίλα		
0008, Rodopoleos, Chamouri, (Kozani Bairakli)	0008	Χαμουρή	Κοζάνη Μπαϊρακλή				
0009, Rodopoleos, Chamouri, (Kozani Bairakli), E	0009	Χαμουρή	Κοζάνη Μπαϊρακλή				
0010, Rodopoleos, Chamouri, (Kozani Bairakli)	0010	Χαμουρή	Κοζάνη Μπαϊρακλή				
0011, Rodopoleos, Leivadion, (Meg. Revma)	0011	Λειβαδίων	Μέγα Ρεύμα	Κοτυλίων	Βαλαίνης	Τσαπανού	Ζίλμας

Έργο της ομάδας ψηφιοποίησης (φωτογράφισης) του φυσικού αρχείου των ΓΑΚ

- ▶ Γίνεται προσπάθεια μετατροπής των αρχείων (φωτογραφιών) κάθε τόμου (subfolder) σε ένα ενιαίο αρχείο pdf με υποβάθμιση της ανάλυσης των φωτογραφιών, αλλά αυτό απαιτεί πολύ χρόνο για όλο το υλικό.
- ▶ Η υποβάθμιση της ανάλυσης δεν χαλάει την ποιότητα ανάγνωσης (εκτός από προβολή σε οθόνη), αλλά καθιστά περισσότερο «ευμετακίνητο» το υλικό (πχ μεταφορά με We transfer)
- ▶ Στις φωτογραφίες δεν γίνεται προς το παρόν ξάκρισμα (cropping), λόγω του μεγάλου όγκου του υλικού.
- ▶ Η αξιοποίηση κάθε τόμου θα μπορέσει να «πετάξει» και τις διπλές φωτογραφίες ή να εντοπίσει τυχόν ελλείψεις
- ▶ Απαιτείται εντοπισμός του υλικού που έχει χαθεί (να ξέρουμε τι μας λείπει), δημιουργία ευρετηρίων όπου επίσης λείπουν.

Χρησιμότητα του έργου

- ▶ Η διατήρηση ενός ιστορικού υλικού, που λόγω παλαιότητας και χρήσης του στο παρελθόν, βρίσκεται σε κακή κατάσταση, θα λέγαμε «υπό κατάρρευση»
- ▶ Η δυνατότητα προσπέλασης στο υλικό χωρίς τις δυσχέρειες προσέγγισης των πρωτότυπων και χωρίς την ανάγκη μετάβασης στον τόπο (ΓΑΚ Ψυχικού), στο ωράριο λειτουργίας αυτής της υπηρεσίας και στις δυσχερείς συνθήκες παράδοσης του υλικού για επεξεργασία.

αρχεία ΓΑΚ

Δυνατότητες αξιοποίησης του ψηφιοποιημένου υλικού

- ▶ Το αρχείο περιέχει:
- ▶ **A) Γενεαλογικά δεδομένα.**
- ▶ Ανεύρεση των ίδιων των προσφύγων όσων βέβαια υπέβαλαν δηλώσεις
- ▶ Ανεύρεση συγγενικών τους σχέσεων, ιδίως λόγω της καταγραφής από τους ίδιους των συνιδιοκτητών ακινήτων, που κατά κανόνα είναι συγγενείς τους.
- ▶ **B) Ιστορικά δεδομένα (υποβοήθηση ιστορικής έρευνας)**
- ▶ Ανάλυση της περιουσιακής κατάστασης των προσφύγων σε οποιαδήποτε μελέτη της τοπικής ιστορίας των τόπων καταγωγής τους, τόσο σε επίπεδο οικισμών, όσο και σε επίπεδο ευρύτερων γεωγραφικών ενοτήτων (εκκλησιαστικές περιφέρειες).
- ▶ Ανάλυση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών του προσφυγικού πληθυσμού, μέχρι και σε επίπεδο μικροκλίμακας οικισμού (αστοί/ αγρότες, πλούσιοι/ φτωχοί οικισμοί, ταξικές διαφορές κλπ).
- ▶ Υποβοήθηση βιογραφικών μελετών συγκεκριμένων προσώπων
- ▶ κλπ. κλπ.

Αξιοποίηση του ψηφιοποιημένου υλικού

▶ Γ) Γεωγραφικά δεδομένα

- ▶ Βάση πληροφοριών των οικισμών προέλευσης των προσφύγων και έμμεσος προσδιορισμός του ρωμαϊκού πληθυσμού των οικισμών αυτών.
- ▶ Ανάγκη γεωγραφικού προσδιορισμού τους.
- ▶ Σημείωση: Ο γεωγραφικός προσδιορισμός των ίδιων των περιουσιών που εγκαταλείφθηκαν σε καμιά περίπτωση δεν είναι εφικτός, λόγω έλλειψης τοπογραφικών διαγραμμάτων και φυσικά λόγω έλλειψης των συντεταγμένων των ακινήτων

▶ Δ) Προσωπική πληροφόρηση

- ▶ Συναισθηματικός χαρακτήρας στην ανεύρεση προγόνων, αλλά και της προγονικής περιουσίας που εγκαταλείφθηκε.
- ▶ Σημείωση: Νομική διεκδίκηση των περιουσιών δεν υφίσταται λόγω και της VIII απόφασης της ΜΕ, αλλά ιδίως λόγω και των μετέπειτα συνθηκών Ελλάδας - Τουρκίας (Συμφωνία Άγκυρας 10.7.1930) και φυσικά πλέον λόγω χρησικτησιών

